

УДК 351.745.7+343.132:343.432

Бурлака В. В. – начальник
відділу Головного слідчого
управління МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОМЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ТА ІНШИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ОВС ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ АБО ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ

Розглянуто організаційні засади забезпечення взаємодії слідчого з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ під час розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним позбавленням волі або викраденням людини.

Ключові слова: взаємодія; слідчо-оперативна група; слідчий; оперативні підрозділи; розслідування злочинів; незаконне позбавлення волі; викрадення людини.

Рассмотрены особенности обеспечения взаимодействия следователя с оперативными подразделениями органов внутренних дел при расследовании преступлений, связанных с незаконным лишением свободы или похищением человека.

Ключевые слова: взаимодействие; следственно-оперативная группа; следователь; оперативные подразделения; расследование преступлений; незаконное лишение свободы; похищение человека.

The features provide investigative interaction with operational units of the Interior in the investigation of crimes related to illegal imprisonment or kidnapping.

Keywords: interaction; investigative team; investigator; operational units; investigation of crimes; unlawful imprisonment; kidnapping.

Здійснення досудового розслідування кримінальних проваджень у великій мірі зумовлене рівнем взаємодії між слідчим та іншими підрозділами, що залучаються до сфери

розслідування. Добре налагоджена, ділова і раціональна взаємодія слідчого й оперативного працівників служить однією з найважливіших умов, що забезпечують успішне розслідування в кримінальних провадженнях.

Взаємодія, як засіб організації, включає в себе комплекс засобів і прийомів, систему правовідносин та зв'язків суб'єктів, що взаємодіють. Слідчі (розшукові) дії є найбільш універсальною формою взаємодії, дозволяють, в повній мірі, використовувати можливості та засоби кожного з цих суб'єктів.

Проблема виявлення та розслідування злочинів є однією з нагальних проблем, що стоять перед правоохоронними органами нашої держави. Ефективність боротьби зі злочинністю на пряму залежить від згуртованості всіх підрозділів органів внутрішніх справ та зближення різних напрямів їх функціонування.

Неналежна організація взаємодії слідчого з оперативними підрозділами може призвести до низького рівня розкриття злочинів, порушення розумних строків досудового розслідування та тяганини при розслідуванні.

Так, за вказаних умов виняткової актуальності набувають питання взаємодії слідчого та працівника оперативного підрозділу, оскільки проблеми взаємодії є однією з причин недостатнього розкриття та розслідування злочинів [1].

Питанням щодо поняття, форм і принципів взаємодії слідчих та оперативних підрозділів займалися К.В. Антонов, Р.С. Белкін, Б.А. Вікторов, С.М. Володіна, О.Ф. Долженков, В.П. Дробот, В.В. Іванов, І.П. Козаченко, В.П. Корж, А.Г. Лекарь, Є.В. Лизогубенко, Є.Д. Лук'янчиков, Д.Й. Никифорчук, М.А. Погорецький, І.В. Сервецький, В.Ф. Усенко, В.П. Хомколов, М.Є. Шумило та інші вчені. Спираючись на них, метою цієї статті ми бачимо розкриття особливостей та сучасних можливостей забезпечення взаємодії підрозділів органів внутрішніх справ при розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним позбавленням волі або викраденням людини.

Кукушин В.М. зазначає: «Необхідно відрізнити взаємодію процесуальну й організаційну. Перша передбачена кримінальним процесуальним законодавством і обумовлюється наявністю чітко визначених кримінальним процесуальним законом правовідносин, а друга – відомчими нормативними актами» [2, с. 47].

Відповідно взаємодію слідчих з оперативними працівниками необхідно розглядати у двох основних формах: процесуальній й організаційно-тактичній.

До процесуальних форм взаємодії можна віднести: здійснення досудового розслідування органом досудового розслідування або слідчою групою, до складу якої входять оперативні підрозділи (ст. 38 КПК України), проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами за дорученням слідчого (п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України); сприяння слідчому при проведенні слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 41 КПК України) [3].

До непроцесуальних (організаційних) форм взаємодії відносяться: погоджене планування; спільний аналіз і оцінка результатів діяльності слідчими оперативного працівника; взаємний обмін інформацією; спільна діяльність у складі слідчо-оперативної групи [3].

Особливості взаємодії залежать у кожному конкретному випадку від характеру слідчої ситуації, що склалася на даному етапі розслідування.

На сьогодні правовою підставою взаємодії слідчого та оперативних підрозділів є КПК України, Закони України «Про міліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність» та Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень, затверджена наказом МВС України від 14.08.2012, № 700 (далі – Інструкція) [4].

Серед форм взаємодії доцільно виділити погодженість планування слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Слідчий повинен пам'ятати, що в ході розслідування завдання та зміст взаємодії потребуватимуть уточнення і доповнення, також може виникнути потреба змінити коло взаємодіючих суб'єктів, залучити нові сили і засоби. Спільне планування полягає в тому, що спочатку слідчий аналізує наявні у кримінальному провадженні відомості, визначає завдання, які вимагають спільної діяльності, конкретних виконавців, після цього відбувається обмін інформацією слідчого зі співробітниками оперативних служб. Далі корегується робота учасників взаємодії,

уточнюються їхні завдання, що зумовлено результатами виконаного об'єму роботи, зміною ситуації. Погоджений план, на основі якого будується взаємодія, повинен містити:

перелік слідчих і пошукових версій;

обставини, що підлягають встановленню і з'ясуванню за кожною з висунутих версій;

перелік необхідних дій, за допомогою яких повинні бути встановлені та досліджені ці обставини, і порядок таких дій;

обставини, що підлягають встановленню оперативно-розшуковим шляхом (самі оперативно-розшукові заходи, шляхи встановлення цих обставин у плані не вказуються);

строки виконання, у тому числі проміжні: обмін інформацією, корегування плану (за необхідності);

виконавці по кожному пункту плану.

Під час розслідування кримінальних правопорушень слідчий, відповідно до пункту 6.1 Інструкції, надає відповідним оперативним підрозділам внутрішніх справ, а в разі створення слідчо-оперативної групи – конкретним співробітникам оперативного підрозділу, включеним до її складу, письмові доручення про проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій, які є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом.

Однією з найбільш розповсюджених форм взаємодії є виконання співробітниками оперативного підрозділу письмових доручень про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Так, згідно з п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України слідчий уповноважений доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам.

Новелами Кримінального процесуального кодексу України є визначення нового суб'єкта кримінально-процесуальної діяльності – оперативний підрозділ (ст. 41), а саме у ч. 2 ст. 41 КПК України передбачено, що під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу набуває повноважень слідчого.

Звертаємо увагу, що відповідно до ч. 2 ст. 41 КПК України співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії в кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотанням до слідчого

судді чи прокурора. Таким чином, слідчий є ключовою фігурою взаємодії під час здійснення досудового розслідування.

Доручення слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у провадженнях про незаконне позбавлення волі або викрадення людини є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом. Доручення, які даються оперативному підрозділу, повинні бути зареєстрованими в канцелярії територіального органу внутрішніх справ та передаватися в порядку, передбаченому Інструкцією з діловодства в системі МВС України, затвердженою наказом МВС України від 23.08.2012 № 747.

Поетапний розгляд діяльності слідчих та оперативних підрозділів при розкритті та розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним позбавленням волі або викраденням людини, надає можливість більш повно дослідити взаємодію цих підрозділів, а саме на таких етапах:

- при надходженні до органу внутрішніх справ заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагуванні на них (відповідне реагування дозволяє швидко та правильно побудувати слідчі версії вчинення злочину);

- при направленні оперативним підрозділом матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до слідчого підрозділу (зазвичай за таких обставин слідчий здійснює процесуальне супроводження оперативно-розшукової діяльності);

- при проведенні слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування;

- при проведенні слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій на наступному етапі розслідування;

- при створенні слідчо-оперативної групи;

- при виконанні оперативним підрозділом письмових доручень про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування;

- при зупиненні досудового розслідування;

- при закінченні досудового слідства;

- при здійсненні судового провадження.

Слід зауважити, що якісне відпрацювання та використання форм взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, особливо на початкових етапах розслідування, в значній мірі дозволяє забезпечити повне й швидке розкриття

злочинів, пов'язаних з незаконним позбавленням волі або викраденням людини.

Таким чином, на початковому етапі необхідно здійснити всі можливі слідчі (розшукові) дії, які дозволять установити мету незаконного позбавлення волі або викрадення людини (одержання викупу (інших матеріальних благ); одруження; жебракування; використання при примусовій праці; викрадення дитини з метою її подальшого продажу; обмін викраденого на іншу людину (наприклад, на заарештованого чи полоненого); здійснення сексуального насильства; вбивства (під час ритуалу); трансплантації органів тощо.

Для ефективнішого проведення розслідування у провадженнях зазначеної категорії вважаємо за доцільне створення слідчо-оперативної групи (далі – СОГ), до складу якої, крім слідчого, повинні включатися: оперативні працівники підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, що спеціалізуються на розкритті злочинів, пов'язаних з незаконним позбавленням волі або викраденням людини (торгівлі людьми); працівники карного розшуку територіальних органів внутрішніх справ, а також співробітники інших оперативних спецпідрозділів, оскільки з метою розкриття даних злочинів по гарячих слідах необхідно у відповідності до статті 2 Закону України від 18.02.1992 «Про оперативно-розшукову діяльність» виконати ряд гласних, негласних, розвідувальних заходів із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, спрямованих на встановлення місця, де утримується потерпілий, а також виявлення викрадачів і документування їх злочинної діяльності.

Після створення СОГ під керівництвом слідчого (п. 4.2 Інструкції) складається план проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, в якому відображаються версії учинення кримінального правопорушення, конкретні виконавці та терміни виконання (п 5.1 Інструкції). При цьому слідчий зобов'язаний врахувати всі обставини та висловити свої вимоги до проведення цих заходів, щоб отримані дані можна було надалі використовувати як докази.

Аналіз практики свідчить про те, що значна кількість незаконних позбавлень волі або викрадень людей відбувається в умовах неочевидності або «умовної очевидності» з обов'язковою попередньою підготовкою і приховуванням слідів злочину, що

обмежує можливості одержання процесуальним шляхом доказової інформації у порівнянні з іншими видами злочинів та відповідно викликає складності при їх розкритті і розслідуванні. У тих випадках, коли слідчим шляхом розкрити злочин не представляється можливим, варто застосовувати можливості негласних слідчих (розшукових) дій, що реалізуються відповідно до вимог Глави 21 (Негласні слідчі (розшукові) дії) КПК України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

В структурі тактичних операцій провідна роль повинна належати негласним слідчим (розшуковим) діям, спрямованим на: перевірку повідомлення, яке надійшло; встановлення маскуємих зв'язків між злочинцями, їх намірів, дій з приховання злочину; встановлення характеру стосунків між злочинцями і близькими незаконно позбавленого волі або викраденого; встановлення місця утримування потерпілого, його стану і намірів злочинців стосовно нього, а також планів з одержання викупу або задоволення інших вимог та забезпечення власної безпеки.

Дії слідчого при цьому: орієнтує оперативних працівників про можливі напрями пошуку викрадачів і потерпілого; разом з ними висуває версії; бере участь у розробці тактичних операцій із затримання підозрюваних, передачі викупу, його звільнення; призначає експертизи, коли є відповідні об'єкти, для одержання інформації про злочинця; доводить її до відома оперативних працівників (в аспекті процесуальних форм співробітництва) [7].

Ефективна діяльність слідчої групи за участю оперативних співробітників можлива лише при наявності налагодженої взаємодії всередині групи. Кожен учасник групи повинен знати результати не тільки своєї роботи, але й аналогічні результати інших членів групи, щоб мати ясне і цілісне уявлення про стан розслідування в кримінальному правопорушенні. Для цього керівнику групи (слідчому) варто регулярно проводити наради, на яких члени групи обмінювалися б отриманою інформацією, знайомилися з відео-, фотоматеріалами, у тому числі з висновками експертів. Знання кожним членом групи ходу розслідування кримінального правопорушення в цілому полегшує систематизацію матеріалів, забезпечує можливість прогнозування слідчої ситуації, дозволяє доповнювати план розслідування новими слідчими (розшуковими) діями, а особливо планування результативних негласних слідчих (розшукових) дій. Керівнику

групи (слідчому) доцільно складати зведені таблиці, схеми і графіки, які відображають результати розслідування і розкривають етапи вчинення злочину, зв'язки між потерпілим та злочинцем.

Результативні негласні слідчі (розшукові) дії можуть надати інформацію про місце перебування потерпілого, підозрюваного (кількість співучасників); місце викрадення, тимчасове чи постійне тримання, шляхи пересування; отримання додаткової доказової бази; плани підозрюваного тощо.

Серед основних причин, які негативно впливають на ефективність взаємодії під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, варто виокремити: несвоєчасне і неповне інформування слідчого про результати проведення слідчих (розшукових) та негласних (розшукових) дій (оперативно-розшукових заходів); проведення слідчих (розшукових) дій оперативним працівником без доручення слідчого, у провадженні якого знаходяться матеріали кримінального провадження; тривалий термін виконання доручень слідчого або взагалі формальне їх виконання та ін.

З метою досягнення ефективності взаємодії між слідчим і оперативними підрозділами, та підвищення якості розкриття і розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним позбавленням волі або викраденням людини, необхідно дотримуватися ряду вимог, сутність яких зводиться до таких положень:

а) на місце пригоди (огляд місця події) направляти слідчого та оперативного працівника, які спеціалізуються на розслідуванні кримінальних правопорушень даної категорії (за наявності інформації);

б) заяви та повідомлення, що надійшли до чергової частини, керівником органу досудового розслідування повинні відразу направляються до компетентного слідчого з обов'язковим оперативним супроводженням;

в) з метою повного відпрацювання всіх версій злочину створювати слідчо-оперативні групи (постійно діючі групи), до складу яких включати працівників відповідних оперативних служб, дільничних інспекторів та ін.;

г) слідчий повинен забезпечити взаємодію, яка має бути активною, ефективною та здійснюватися доти, доки не буде досягнуто основної мети – розкриття й розслідування злочину

(кожен із учасників розслідування повинен повною мірою використовувати всі наявні можливості);

г) кожен працівник, що бере участь у розкритті й розслідуванні злочину, несе конкретну й повну відповідальність за свої дії в зазначеному напрямку роботи, за їх відповідність загальному плану проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій в кримінальному провадженні [6].

Прикладом ефективної взаємодії слідчого із співробітниками управління по боротьбі з організованою злочинністю ГУМВС України в Луганській області у ході проведення комплексу негласних слідчих (розшукових) дій є направлення до суду кримінального провадження, відкритого за ч.ч. 3, 4 ст. 190 (Шахрайство), ч. 3 ст. 146 (Незаконне позбавлення волі або викрадення людини), ч. 1, 4 ст. 358 (Підrobка чи використання підrobлених документів), ч. 2 ст. 115 (Умисне вбивство) КК України, стосовно організованої злочинної групи, члени якої протягом двох років споювали і викрадали одиноких людей, щоб заволодіти їх нерухомістю (квартирами). За 2 роки зловмисники незаконно заволоділи 6 квартирами, троє потерпілих, які виявилися незговірливими, були викрадені з метою примушування їх здійснити переоформлення прав власності [9].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лизогубенко Є. В. Взаємодія оперативних та слідчих підрозділів у розкритті та розслідуванні злочинів [Електронний ресурс] / Є. В. Лизогубенко // Науково-практичний журнал. – 2009. – № 20. – Режим доступу :

<http://archive.nbu.gov.ua>.

2. Кукушин В. М. Твоя професіональна етика / В. М. Кукушин. – М. : МП «Кодекс» ; Об'єднин. ред. МВД РФ, 1994. – 209 с.

3. Юрченко В. В. Окремі аспекти взаємодії слідчих з оперативними підрозділами під час досудового розслідування [Електронний ресурс] / В. В. Юрченко. – Режим доступу :

<http://www.corp-iguvd.lg.ua/d130711.html>.

4. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх

справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень [Електронний ресурс] : наказ МВС України від 14 серп. 2012 р. № 700. – Режим доступу :

<http://mvs.gov.ua>.

5. Кіріченко О. С. Особливості взаємодії слідчого з оперативним працівником з урахуванням вимог КПК України 2012 року [Електронний ресурс] / О. С. Кіріченко. – Режим доступу :

<http://www.corp-iguvd.lg.ua/d130710.html>.

6. Коряк В. В. Деякі шляхи удосконалення оперативно-розшукового законодавства в умовах Кримінального процесуального кодексу України / В. В. Коряк // Протидія злочинності: теорія та практика : матеріали V Міжвузів. наук.-практ. конф. студентів, курсантів, аспірантів та молодих учених (Київ, 18 жовт. 2013 р.). – К. : Нац. акад. прокуратури України, 2013. – С. 412–415.

7. Обшалов С. В. Взаємодія оперативних працівників та слідчих під час проведення невідкладних слідчих дій [Електронний ресурс] / С. В. Обшалов. – Режим доступу :

http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vamsu_pravo/2012_1/Obshalov.htm.

8. Олішевський В. В. Розслідування та попередження викрадення людини, вчиненого з корисливих мотивів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / В.В. Олішевський. – Харків, 2005. – 25 с.

9. Єдиний державний реєстр судових рішень України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

[http //www.court.gov.ua](http://www.court.gov.ua)>.